

مورخ نامدار:

سید جعفر مرتضی عاملی (متوّد ۱۳۶۴ هـ ق)

نویسنده: استاد ناصر باقری بیدهندی

انتشار: وبگاه رسمی استاد ناصر باقری بیدهندی

www.baqeribidhendi.ir

منبع: گلشن ابرار جلد ۶ (سایت فرهیختگان تمدن شیعه)

آغاز زندگی

سید جعفر در ۲۵ صفر ۱۳۶۴ هجری قمری (۱۹۴۵/۱/۶م) در خانواده علم و تقوا و فضیلت در روستای دیر قانون رأس العین، نزدیک شهر صور از شهرهای ساحلی توابع جبل عامل پا به عرصه وجود نهاد، سپس به عیثا الجبل منتقل شد و بخش مهم دوره زندگی خود را در «عیثا الجبل» که قبلاً عیثا الزط نامیده می شد و در ۱۱۰ کیلومتری بیروت واقع است، سپری کرد.

نیاکان نیکنام

سلسله نسب این سید جلیل القدر به «الحسین ذی الدمعة» فرزند ارجمند شهید والامقام زید بن علی بن الحسین (علیه السلام) منتهی می شود. [۱]

نسب کأن علیه من شمس الضحی *** نوراً و من خلق الصباح عموداً

استاد، سیادت نسبی را با سیادت حسبی و علمی یک جا، در خود جمع کرده است. [۲]

پدر سید جعفر

پدر والاگهر استاد، دانشور محترم، زنده یاد آقا سید مصطفی از دانایان روزگار خویش بود که عمر درازی را در نشر علوم اهل بیت عصمت و طهارت و هدایت مردم سپری کرد و آثار مکتوب فراوانی از خود به یادگار گذاشته است. آثاری چون:

اراپیج و عطور، بلغة الأمل الی الشفاء العاجل بالطلب الروحانی، الحقیبة (مناظرات و محاورات)، شرح دعای افتتاح شرح دعای ندبه عیون المعارف و ...

علامه سید جعفر مرتضی در مقدمه الحقیبة پدر خویش را این گونه ستوده است: «عالم عامل، فاضل کامل، علامه سید مصطفی مرتضی حسینی العاملی» وی پیکر دلارای علم را به خلعت زیبای اخلاق زینت و زیور بخشیده بود.

ایشان در عمر پربار خویش، به مرور زمان کتابهای ارزشمندی فراهم آورده بود کتابخانه اش آکنده از کتابهای علمی، دینی و تاریخی، اعم از چاپی و خطی بود که در واقع از

دست افزارهای اولیه و منابع اساسی مطالعات و تحقیقاتش به شمار می رفت. که اینک در اختیار فرزند برومندش سیدجعفر است. این کتابخانه هرچند که خصوصی و شخصی است، ولی در آن هیچ گاه، بر روی محققان بسته نبوده است.

استاد در وقت ضرورت، با گشاده رویی و سماحت، بی بخل و منت آنها را برای مطالعه و استفاده در اختیار همگان می گذارد.

سرانجام آن مرحوم در سال ۱۹۹۴ م وفات یافت و در عیثا الجبل مدفون شد.

خدای تربتش را از آب رحمت خویش سیراب گرداند، آمین.

دوران تحصیل و تعلّم

استاد سید جعفر، تحت توجه چنین پدری بالید و رشد نمود و پس از رسیدن به سن تمییز به مکتب پدر پا نهاد و به تحصیل پرداخت و قرآن، تجوید و کتابت را آموخت و پس از آن با تشویق پدر، به درس های حوزوی روی آورد. نخست نزد پدر دانشمند خود مقدمات را آموخت و با راهنمایی های والد در کسب کمالات و گسترش اطلاعات خویش کوشید و مدتی نیز به شعر روی آورد و اشعاری سرود، پدرش به او می گفت: «اریدک عالماً ولا اریدک شاعراً» و استاد خواست پدر را احترام پیروی کرد و عالمی توانا شد.

در سال ۱۳۸۲ هجری قمری راهی نجف اشرف شد تا در جوار بارگاه نورانی مولای خویش امیرالمؤمنین - علیه افضل الصلوات المصلین - به طی مدارج علمی و کسب کمالات معنوی بپردازد ایشان تا سال ۱۳۸۸ هجری قمری از انوار ساطعه قبه سامیه مولی الموالی علی (علیه السلام) استضائه نمود و از اساتید وقت از جمله حضرات آقایان: شیخ محمدتقی جواهری، سید محمدجواد فضل الله (۱۳۵۷-۱۳۹۵ق.) و شیخ احمد بهادلی مؤلف کتاب «محاضرات فی العقیده الاسلامیه» و دیگران استفاده کرد.

آرزوی دیگر پدرش این بود که سید جعفر در حوزه علمیه قم - صانها الله عن الحدثان

- ادامه تحصیل دهد. از این رو سید جعفر تفالی به قرآن مجید زد و پس از موافقت استخاره، عراق را به قصد ایران ترک گفت و در شهر مقدس قم رحل اقامت افکند و به ادامه تحصیل همت گماشت و سطوح عالی را نزد دو تن از اعضاء جامعه مدرسین، حضرت آیت الله سید ابوالفضل میرمحمدی (مؤلف بحوث فی تاریخ القرآن و علومه) و حضرت آیت الله حاج میرزا علی احمدی میانجی (صاحب مکاتیب الرسول) و آثار گرانسنگ دیگر تکمیل کرد سپس به درس خارج آیات عظام: حاج شیخ مرتضی حائری یزدی فرزند برومند مؤسس حوزه علمیه قم، حاج سید علی علامه فانی، سید مهدی روحانی، میرزا هاشم اردشیرلاریجانی معروف به آملی، حاج سید موسی شبیری زنجانی، و کمی هم درس آیت الله العظمی حاج سید محمدرضا موسوی گلپایگانی راه یافت و پایه های علمی خود را استوار ساخت و به درجات علمی بالا دست یافت.

یکی از عواملی که در پیشرفت و ترقی استاد مؤثر بوده آشنایی ایشان با بنیاد گذاران هیأت تفسیر فضلالی حوزه علمیه قم [۳] و هم نشینی و همکاری با آنان است.

استاد پس از تکمیل تحصیلات و اخذ اجازات ممتاز علمی، به خدمات تألیف، تدریس پرداخت.

دیری نپایید که مجامع علمی و فرهنگی از دانش و آگاهی این مسافر دریای طوفانی تاریخ که با نیروی عظیم اخلاص، استقامت و تتبع، به ساحل امن و امان حقیقت رسیده بود بهره ها جستند.

معظم له در بعضی مدارس علمیه قم و منتدی جبل عامل الاسلامی و نیز دانشگاه تربیت مدرس، و مرکز تحقیقات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی قم. شاگردان بسیاری پرورد که امروز خود مرد راه تحقیق و تجسس اند از جمله مرحوم شیخ حسین مرعی که تقریرات بحث خارج اجتهاد و تقلید استاد را نوشته است، که به زودی چاپ خواهد شد.

نمی توان گفت استاد همین چند شاگرد را تربیت کرده اند زیرا کسانی که از حیات

پاکیزه استاد درس زندگی گرفته اند و هدایت شده اند بسیارند.

استاد جعفر مرتضی بر خلاف کسانی که در جاده های هموار تحقیقات تاریخی قدم می گذارند بیشتر، به مسایلی که قبلاً چندان مورد توجه دیگران نبوده است پرداخته است

نمونه اشعار او

شعرهای این شاعر ادیب زیاد نیست اما بیشتر آنها زیبا و در نهایت استواری و فصاحت و پرمغزی است در باره انتظار فرج حضرت مهدی(علیه السلام) اشعار بلندی با این مطلع سروده است:

صفوة الخلق مدن المکرمات *** سابق السابقین بالخیرات [۴]

درباره اهل بیت(علیهم السلام) با این مطلع:

ظلمتم فی الحیاء و فی الممات *** و انتم للوری سفن النجاة [۵]

درباره مظلوم تاریخ حضرت ابوطالب(علیه السلام) سروده است:

اباطالب یا صفوة الفضل والتقی *** و غطریف مجد للذری للذری ارتقی [۶]

سفر به لبنان

این وجود پربرکت بعد از مدتها دوری از دیار، در اواخر سال ۱۹۹۳ میلادی به لبنان عزیمت کرد و درحال حاضر، افزون بر کار تألیف و تدریس و ایراد سخنرانی و احداث مراکز عبادی فرهنگی، با همتی بلند سرپرستی یک مرکز پژوهشی فرهنگی را عهده دار هستند، و منشأ خدمات فراوان در آن سامان می باشند.

حضور در مجامع علمی:

در حاشیه زندگی علمی استاد باید این نکته را افزود که معظم له به منظور شناساندن هر چه بیشتر فرهنگ پربر شیعہ در همایش های علمی و فرهنگی در کشورهای مختلف شرکت و به ارائه مقاله و سخنرانی پرداخته است که از آن جمله کنگره جهانی

امام رضا(علیه السلام) در اولین همایش در سومین کنگره مقاله العباسیون فی مواجهه المدالفکری فی عهد الامام الکاظم(علیه السلام) نظره عامه که در مجموعه آثار ج ۲ چاپ شده است، در کنگره شیخ مفید کتاب صراع الحریه و در کنگره ژاپن «خوارج» را نوشتند که به انگلیسی ترجمه شد و... .

ارادت به اهل بیت(علیهم السلام)

استاد علاقه شدیدی نسبت به ائمه معصومین(علیهم السلام) دارند و روی همین اصل از زمان ورود به قم در تمام ایام جمعه ها در منزل خود مجلس برقرار می نمود و براین عقیده است که بهترین وسیله شفاعت به درگاه ایزد متعال چهارده معصوم(علیهم السلام) هستند و بهترین راهنمای راه رستگاری دو جهانی به کار بردن سخنان ائمه اطهار(علیهم السلام) است.

خدمات فرهنگی و اجتماعی

ایشان علاوه بر تألیف، بنیادهای مختلف فرهنگی و... برای رفاه طلاب و تعالی رشد و فرهنگ عمومی جامعه را نیز پایه گذاری کرده اند که نمودار تلاش معظم له در راستای خدمت به فرهنگ و حوزویان است از جمله:

۱ - در روستای زادگاه خود با کمک مؤمنان نیکوکار حسینییه ای بنیاد نهاد که در طبقه زیرین آن مدرسه ای برای طلاب علوم دینی احداث نمود. و نیز مسجد قدیمی همین روستا را بازسازی کرد و مسجد دیگری نزدیک منزل مسکونی خود احداث نمود. و در بیروت حوزه علمیه ای به نام حوزه الامام علی بن ابیطالب(علیه السلام) تأسیس و مرکز تحقیقات اسلامی به نام مرکز الاسلامی للدراسات را نیز بنیاد نهاد. و هم اینک مشغول احداث مسجدی در منطقه هستند کسانی که به آن ناحیه قدم می گذارند به وضوح می بینند که چگونه در و دیوار آن دیار گواهی از تحقق مقاصد خیرخواهانه آن بزرگوار می دهد.

معظم له از دیرباز ملجأ و پناه طلاب و فضلاء لبنانی در حوزه علمیه قم بود و سامان

دهی وضعیّت آنان از طریق راه اندازی مدرسه جبل عاملی ها به نام «منتد جبل عامل» در قم (به کمک بانیان خیر)، احداث کتابخانه و مرکز تحقیقاتی برای طلاب لبنانی و ابتیاع منزل بزرگی در انتهای خیابان دورشهر برای رفع نیاز مسکن آنان، و نیز تهیه منزلهای متعدد در انتهای زنبیل آباد (شهرک بنیاد) و... برای اسکان طلاب لبنانی که به صورت وقفی به ایشان واگذار شده است در یک کلمه ایشان در خدمت به سربازان امام زمان (علیه السلام) سر از پا نمی شناسد.

خلق و خوی استاد

آنان که از نزدیک با استاد آشنایی دارند، ویژگیهای این مرد بزرگ را نیک می شناسند که او گذشته از مقام علمی، مثل اعلاّی فضائل اخلاقی است سرشت نیک، مهربانی، محبت و شفقت نسبت به دیگران، گره گشائی در کارهای فروبسته، رعایت اعتدال در گفتار و کردار و آداب دانی.

اهتمام شدید در نشر علم و فضیلت و حقیقت صدق و صفا و حیاء و امانت از مشخصه‌های بارز و فضائل ستودنی اوست از «بشاشة الوجه عطیة ثانیة» نصیبی وافر یافته، و تبسمی مهرآمیز داشت و شعر وی درباره وی مصداق پیدا می کرد که:

روی گشاده ای که دلی واشود از او *** صائب به صد هزار گلستان برابر است

«با هر گفتار یا پاسخی، لبخندی بر لب دارد، لبخندی که برای مخاطب از هر نسیم جانفزایی، دلاویزتر، و از هر نوید امید بخشی دل انگیزتر است.»

از زبان صاحب ترجمه باید گفت:

بی منت و مزد خدمتی بود *** حاجت به حدیث و ماجرا نیست

«ذکی الطبع، حسن المحافر، رحیب الصدر است استاد با وجود معلومات سرشار از آموختن از هیچ کس احساس شرمندگی نمی کرد هر نکته آموختنی را از هر کس فرا می گرفت و از پرسیدن پروائی نداشت.

این گفته یکی از قدما ما را به کار می بست:

خواهی که بهین دو جهان کار تو باشد *** زین هر دو یکی کار کن از هر چه کنی
بس

یا فایده ده آنچه بدانی دگری را *** یا فایده گیر آنچه ندانی زدگر کس
یکی از سجایای اخلاقی آن بزرگوار، تواضع و فروتنی اوست که نشانه کمال وی می
باشد.

تواضع است نشان رسیدگان به کمال *** سواره چون که به مقصد رسد پیاده شود
به ویژه اگر احساس کند کسی شوق آموختن دارد، از مقام و علو استادی خود پایین
می آید و مشفقانه او را راهنمایی می کند و با او ارتباط ایجاد می کند.

آیتی از دقت و حوصله در کار بوده و در هر موضوعی که به تحقیق پرداخته، با کنجکاوی
و استقصای در کتب حق مطلب را ادا کرده و نکته ای باقی نگذاشته است. و از شگردهای
شگرف استاد در امر تحقیق، ارجاع، بسیار دقیق و همه جانبه خواننده است به مأخذ
مورد استناد نویسنده. روحیه اسلام خواهی و دینداری او به حدی است که حاضر نمی
شود در برابر بی حرمتی قلمی اشخاص به معتقدات شیعی، سکوت اختیار نماید.

در بیان حق و حقیقت فوق العاده صریح بود و عشق او به حقیقت به درجه ای بود که
با احدی مساهله و مسامحه روا نمی دانست و از خرده گرفتن بر مطالب علمی مشاهیر
و بی بهره گان از تاریخ نمی هراسید و ملاحظه دوستان قدیم را نمی کرد ولو خوش
آیند این و آن نباشد.

از ویژگی های ستودنی استاد میهمان نوازی اوست.

خانه اش گوئی مهمانسرای افاضل واردان بود و چون دریچه قلب مهربانش همیشه و
هر لحظه به روی اهل علم و ادب لبنان باز بود و آنان از خوان نعمت بی زوال معظم له
برخوردار می شدند.

استاد دوست و یآوری نیک اندیش و شایسته برای کسانی بود که همواره محضرش را مغتنم می شمردند و جهت حل مشکلات علمی خود از وی چاره جویی می کردند و ایشان تا آخرین حد توان، راهگشای مشکلات آنان می شد، و تجربت ها و آموخته های خویش را بدون تنگ نظری در اختیار همگان قرار می داد.

با طلاب مانند فرزندان خود سلوک می کرد. اگر می فهمید طلبه ای با مشکلات دست و پنجه نرم می کند خوابش نمی برد. و گاه برخی از افراد که دچار مشکل شده بودند به مدت هفت یا هشت ماه در منزل وی میهمان بودند.

احسانش نسبت به والدینش زبانزد نزدیکان و دوستانش بود و معروف است که به خاطر پدر و مادر به لبنان کوچ کرد آنگاه به خاطر رعایت خواست مادر در آنجا ماندگار شد.

از صفات بارز استاد، همت بلند، ثبات او در کار و پشت کار اعجاب انگیز و استمرار در تحقیق است چنان که قریب ۳۰ سال روزگار عمر بابرکت خود را با بصیرت و دقت و بدون فتور فدای مطالعه و تألیف نمود. و در چنین استقامت و پایداری و مساعی خستگی ناپذیر یک عمر بود که کاری کارستان در تاریخ به نام «الصحيح من سيرة النبي الاعظم(صلى الله عليه وآله)» پدید آورد که حقا قابل تقدیر است و نشانی از ژرف نگری، تیزبینی و نکته سنجی نویسنده دارد.

به تعلیم و تربیت و نظارت در پرورش فرزندان توجه کافی مبذول می داشت.

نسبت به دروغ خیلی حساس بود و آن را آفت جان گزا و مانع سعادت و ترقی می دانست و در تربیت فرزندان بر قبح آن به دفعات تأکید می کرد.

آقا سید رضا فرزند گرانقدر استاد خاطره شکوهمند خود را در این باره چنین بیان می کند:

و گاه ملتزم رکاب حضرت ابوی بوده در راه تنها می رفتیم شروع می کرد به طرح سؤال و ما را به آن مشغول می کرد.

و گاه که سؤال‌هایی را می‌پرسیدم به منابع ارجاع می‌داد، پس از تلاش ما می‌پرسید به چه نتیجه‌ای دست یافتید آنگاه خود به تکمیل یا تصحیح یافته‌هایمان می‌پرداخت. با یکی از همسایگان استاد به نام آقای حمید ترابی که شیفته اخلاق وی بود و سالها کار صحافی کتابهای استاد جعفر را به عهده داشت درباره ویژگی‌های اخلاقی وی گفتگو داشتیم او گفت:

سید ویژگی‌های فراوانی داشت ایمان و تقوا در رفتارش موج می‌زد یکی از خصلتهای او تواضع بود به عنوان نمونه روزی به منزلش رفتم جمعیت زیادی در منزل بود کشیشی هم میهمان ایشان بود تا وارد شدم از جای برخاست و دم در آمد و معانقه کرد و مرا کنار دست خود نشاند.

نمونه دوم: وقتی لازم می‌شد با فرد کاسبی مثل من که درباره وهابیان سئوالات فراوانی برایم پیدا شده بود می‌نشست و با زبان ساده با بنده وارد بحث می‌شد

نمونه سوم: سبقت در سلام داشت روزی در جمع علاقمندان خود بود به سویش رفتم طبق معمول دستش را باز کرد و مرا در آغوش کشید و فرمود: با همسایه‌های لبنانی خود چطور می‌باشی؟

درباره ویژگی دیگرش گفت: استاد برای مال دنیا ارزشی قائل نبود سخی و دست و دل باز بود. و به کسی که اطمینان داشت خانه و زندگی خود را در اختیارش می‌گذاشت. در معامله جداً آدم درستی بود. حق ضعیفان را می‌داد.

روزی دستم را گرفت و به کسی که باید حق الزحمه مرا می‌داد برد و گفت: حق حمید را زود پرداخت نمایید.

خصوصیت دیگر سید، مطالعه بسیار و کم‌خوابی بود از بسیاری کار احساس خستگی نمی‌کرد، من به دلیل شغلم (صحافی) با عالمان بسیاری آشنا بوده و کتابهای شخصیت‌های فراوانی را صحافی کرده‌ام بیشتر کتابهای سید را می‌دیدم که فهرست‌های مهم مطالب

را در صفحات اولی کتاب یادداشت کرده بود روزی از ایشان پرسیدم این همه مطالعه و این همه یادداشت چگونه فرصت این مقدار مطالعه را پیدا کرده اید؟ فرمود: در شبانه روز دو سه ساعت بیشتر نمی خوابم.

مردم داری با خلق حمیده و جذب طلبه های لبنانی از امتیازات اخلاقی ایشان بود.

تالیفات

تأمل و پژوهش درباره آثار استاد، خود مطلبی دلپذیر و شایسته کاوش است. نوشته‌های استاد دارای ویژگی‌های خاصی است که بررسی اسناد و متون اصلی تاریخ و تحلیل وقایع از جمله آنها می باشد. افزون بر این استاد کثرت تحقیق و کثرت تألیف را که جمعشان مشکل و نزدیک به محال است، با یکدیگر جمع کرده است، علاوه بر اینها نثری شیوا، ساده و استوار و دلنشین دارد و حوصله فوق العاده ای در جستجو دارد و لذا با عصای قلم، راههای ناپیموده بسیاری را درنوردید و در تمام تحقیق نقطه ابهامی باقی نمی گذارد.

آثار استاد که با نگرش نقادانه به بازشناسی حوادث تاریخی پرداخته در پیراستن و تصحیح دیدگاهها نسبت به حوادث و رویدادهای تاریخ اسلام جایگاه بلندی دارد.

تتبع وسیع، ارزیابی دقیق، ریشه یابی هوشمندانه از حوادث و سیر آنها، تحریف زدایی و نمایاندن حقایق و واقعیتها، نشان دادن دستهای جعل و تحریف و افشاء چهره های مزدور و فریبگر از ویژگی های برجسته آثار او است.

بیش از ۶۰ اثر ارزنده تألیفی از استاد در دست است. آثاری که مورد نیاز پژوهشگران است و براساس نیاز تهیه شده است.

پاره ای از آثار استاد که توفیق انتشار یافته اند اینها هستند:

۱. الآداب الطبیة فی الاسلام

این کتاب با عنوان آداب طب و پزشکی در اسلام توسط آقای لطیف راشدی به فارسی

برگردانده شده و به وسیله دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم به زیور طبع آراسته گردید.

گزیده آن توسط معاونت فرهنگی وزارت بهداشت به فارسی ترجمه و انتشارات صحیفه در سال ۱۳۶۷ آن را منتشر کرده است.

۲. ابن عباس و اموال البصره

چاپ قم، مطبوعه حکمت ۱۳۹۶ هجری قمری، جیبی و در بیروت در ۹۲ صفحه منتشر شده است.

۳. ابن عربی سنی متعصب، ۲۷۵ صفحه، چاپ بیروت.

۴. ابوذر، مسلمان یا سوسیالیست

چاپ قم، بی نا، ۱۳۶۱، این کتاب توسط آقای مرتضی مرتضی عاملی ترجمه شده است. رقی، ۶۴ صفحه.

اصل مقاله در «دراسات و بحوث» منتشر شده است.

۵. احیوا امرنا، ۹۶ صفحه، چاپ بیروت.

۶. اداره الحرمین الشریفین فی القرآن، چاپ بیروت.

۷. الاسلام و مبدا المقابله بالمثل

چاپ بیروت، الوكالة العالمیه للتوزیع، ۱۴۰۹، رقی ۱۳۶ صفحه این کتاب تحت عنوان «اصل مقابله به مثل در اسلام» توسط آقای محمد سپهری به فارسی ترجمه و منتشر شده است.

۸. کذوبتان حول الشریف الرضی التقی الزاهد

چاپ قم، مطبوعه الهدی، ۱۴۰۷ هجری قمری، وزیری، ۵۲ صفحه و بار دیگر در بیروت

در ۵۴ صفحه چاپ شد.

۹. أفلا تذكرون؟، ۴۰۸ صفحه، چاپ بیروت.

۱۰. اهل البيت(عليهم السلام) في آية التطهير

چاپ دارالامیر بیروت. این کتاب نیز توسط آقای محمد سپهری با عنوان «اهل بیت در آیه تطهیر» به فارسی برگردان شده و به وسیله دفتر تبلیغات اسلامی منتشر شده است.

۱۱. اعرف الكتب المحرفة (مقاله ای است در کتاب دراسات و بحوث) چاپ شده است.

۱۲. براءة آدم(عليه السلام) حقيقة قرآنية

چاپ بیروت، مرکز اسلامی للدراسات، ۱۲۸ صفحه، وزیری در چاپ جدید در ۱۷۰ صفحه با اضافات.

۱۳. بنات النبي(صلى الله عليه وآله) أم ربائبه

چاپ قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۴۶ صفحه، رقعی، و همراه کتاب القول الصائب فی اثبات الربائب در بیروت در ۱۱۰ صفحه منتشر شده است.

استاد در این اثر همسران عثمان به نام رقیه و ام کلثوم را دختران همسر «هاله» (خواهر حضرت خدیجه(عليها السلام)) معرفی کرده است.

۱۴. بیان الائمه و خطبة البيان فی الميزان، در قم و بیروت در ۲۳ صفحه چاپ شده است.

۱۵. تحقیق درباره تاریخ هجری

۱۶. تفسیر سورة الفاتحة

۱۷. تفسیر سورة الكوثر

۱۸. تفسیر سورة الماعون، ۹۵ صفحه

۱۹. تفسیر سورة الناس، ۱۰۸ صفحه
۲۰. تفسیر سورة «هل أتى»، دو جلد
۲۱. توضیح الواضحات من اشکل المشکلات
۲۲. حدیث إلفک، ۲۸۷ صفحه
۲۳. حقائق هامة حول القرآن الکریم، ۴۷۷ صفحه
۲۴. حقوق الحيوان فی الاسلام، ۹۱ صفحه، چاپ بیروت
۲۵. الحیة السیاسیة للامام الجواد(علیه السلام)
- بیروت، الدار الاسلامیة، ۱۴۰۵ ق، این اثر به فارسی برگردانده شده و با مشخصات زیر چاپ شده است: «زندگانی سیاسی امام جواد(علیه السلام)» ترجمه سید محمد حسینی، قم، جامعه مدرسین، ۱۳۷۳، ۱۴۴ صفحه
۲۶. الحیة السیاسیة للامام الحسن(علیه السلام). آقای محمد سپهری این کتاب را به فارسی ترجمه و با این مشخصات به چاپ رسیده است: «تحلیلی از زندگانی سیاسی امام حسن(علیه السلام)»، چاپ تهران، مرکز چاپ و نشر سازمان تبلیغات اسلامی، ۲۴۶ صفحه.
۲۷. حدیث الکساء فی مصادره، وزیری، ۸ صفحه [۷]
۲۸. زواج المتعة، ۳ جلد
۲۹. الزواج الموقت فی الاسلام
۳۰. سلمان الفارسی فی مواجهة التحدی چاپ قم، مؤسسه النشر الاسلامی، ۲۳۲ صفحه.
- این کتاب را آقای سید محمد حسینی، به فارسی ترجمه کرده است و دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم آن را منتشر ساخته است.

۳۱. سنابل المجد (قصیده ای است در ۱۲۰ بیت که سراینده آن را به روح ملکوتی حضرت امام خمینی (قدس سره) اهداء کرده است.

۳۲. السوق فی ظل الدولة الاسلامیة

چاپ بیروت، دارالاسلامیة، ۱۵۸ صفحه. این کتاب را استاد در مدت کوتاهی در مشهد مقدّس تألیف و آقای سیّد محمّد حسینی آن را با عنوان «بازار در سایه حکومت اسلامی» به فارسی ترجمه و به وسیله دفتر نشر اسلامی وابسته به جامعه مدرسین منتشر کرده است.

۳۳. الشهادة الثالثة فی الأذان و الإقامة

۳۴. الصحيح من سيرة النبي الاعظم (صلى الله عليه وآله) بزرگترین و مفصل ترین اثری که اعجاب خواننده را برمی انگیزد.

مؤلف با تألیف این اثر که در بیان آثار استاد اثری بدیع و شاخص است، سهم وافری از مطالب تاریخی را به کتابخانه ها و علم و تاریخ تقدیم نموده است، آنچنان که این کتاب از زمان تألیف تاکنون در کانون توجه دوستداران، تاریخ و سیره پیامبر اکرم (صلى الله عليه وآله) قرار گرفته و مقام ارجمند و چشم گیری را در بیان کتب تاریخ و سیره بدست آورده است. و هرچه روزگار بیشتری بر آن بگذرد، اهمیت آن چه در مقام یک روایت تاریخی و چه به عنوان یک متن درخشان آکنده از تتبع آشکار می شود

در الصحيح دقت و امانت در روایت رویدادها روائی کلام و تتبع گسترده یکجا به چشم می خورد «شهرت شکنی گزارشهای مورخان اهل سنت، همچون ابن هشام و طبری از مهم ترین ویژگی های استاد در کتاب الصحيح است» الصحيح می تواند سرآغازی باشد بر آشنایی بیشتر دوستداران تاریخ با افق های تازه گشوده و شیوه های نوآزموده در نقد متون تاریخی

دو جلد چاپ اول این کتاب توسط آقای حسین تاج آبادی به فارسی ترجمه و به نام

«سیره صحیح پیامبر بزرگ اسلام(صلی الله علیه وآله) منتشر شده است. و جلد اول چاپ جدید که به مبانی نویسنده در نگارش سیره می پردازد توسط آقای محمد سپهری به فارسی برگردان و با عنوان «درآمدی بر سیره نبوی» به دست چاپ سپرده است. این کتاب ارزشمند در سال ۱۳۷۱ش. (۱۹۹۲ م) کتاب برگزیده سال جمهوری اسلامی بود.

خلاصه کتاب به نام «المصطفی فی سیره المصطفی» در لبنان منتشر شده است.

و به زبان فارسی توسط آقای محمد سپهری نیز در دست انتشار است.

۳۵. صراع الحرية فی عصر المفید، ۱۳۱ صفحه که توسط آقای محمد سپهری با عنوان «مبارزه برای آزادی بیان و عقیده در عصر شیخ مفید» به فارسی برگردان و به وسیله انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی قم، منتشر شده است.

۳۶. ظاهرة القارونية من این و الی این؟ چاپ بیروت، مرکز الجواد، ۶۲ صفحه.

۳۷. ظلامة ابی طالب(علیه السلام)، ۱۳۵ صفحه.

۳۸. ظلامة ام کلثوم، ۱۵۹ صفحه.

۳۹. عاشوراء بین الصلح الحسنی و الکید السفیانی، ۱۵۶ صفحه.

۴۰. علی(علیه السلام) و الخوارج، ۲ جلد

این کتاب با عنوان امام علی و خوارج توسط دکتر محمد سپهری به فارسی ترجمه شده است.

۴۱. الغدير والمعارضون، عواصف علی صفاف الغدير، چاپ اول آل البيت، ۱۴۱ ق چاپ دوم بیروت، دارالامیر، ۱۲۸ صفحه وزیری. قبلاً در مجله تراثنا، ش ۲۱، با نام الغدير فی ظل التهديدات الالهية للمعارفة» چاپ شده است. [۸]

این کتاب با اضافاتی در ۱۱۱ صفحه در بیروت تجدید چاپ شده است.

۴۲. القول الصائب فی اثبات الربائب.

۴۳. كربلاء فوق الشبهات، چاپ بیروت، المركز الاسلامی للدراسات، ۱۸۴ صفحه، چاپ جدید با اضافات و تنقیحات در ۱۲۰ صفحه.

۴۴. لست بفوق ان أخطىء من كلام الامام علی(علیه السلام). چاپ بیروت، المركز الاسلامی للدراسات، ۵۶ صفحه.

۴۵. لماذا كتاب مأساة الزهراء(عليها السلام)؟ مؤلف محترم در این اثر به بیان انگیزه تألیف کتاب «مأسا الزهراء» پرداخته است.

۴۶. مأساة الزهراء(عليها السلام)، ۲ جلد

رنج های زهرا - سلام الله علیها عنوان ترجمه کتاب فوق است که توسط آقای محمد سپهری انجام شده است. انگیزه نگارش این اثر از سوی مؤلف محترم، بررسی و پاسخگویی به اظهار نظرها و شبهاتی است که اخیراً از سوی برخی نویسندگان غیر مورخ مطرح گردیده است.

۴۷. ماذا عن الجزيرة الخضراء و مثلث برموداء!؟

۴۸. مختصر مفید، ۱۳ جلد

۴۹. المدخل لدراسة السيرة النبوية

جلد اول الصحيح است که به صورت مستقل چاپ شده است

۵۰. مراسم عاشوراء «شبهات و ردود»، ۱۰۳ صفحه، چاپ بیروت.

۵۱. المسجد الأقصى این؟، ۹۹ صفحه، چاپ بیروت.

۵۲. مقالات و دراسات، ۱۲۶ صفحه، چاپ بیروت.

۵۳. منطلقات البحث العلمی فی السيرة النبویه، چاپ بیروت، المركز الاسلامی

للدراست، صفحه ۴۶ رقی. رد یکی از علمای معاصر لبنان است

۵۴. المواسم و المراسم، چاپ تهران سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۶ صفحه رقی

این کتاب را آقای محمد سپهری به فارسی ترجمه و با عنوان «بزرگداشت ها در اسلام» منتشر ساخته است.

۵۵. موقع ولاية الفقيه من نظرية الحكم في الاسلام، چاپ بیروت، دارالسیره، ۶۲ صفحه، رقی.

۵۶. موقف علی (علیه السلام) فی الحدیث، چاپ بیروت، دارالمركز الاسلامی للدراست

۵۷. نقش الخواتیم لدى الائمة (علیهم السلام)، چاپ دوم، بیروت، ۹۸ صفحه.

۵۸. الولاية التشريعية، ۱۱۸ صفحه چاپ بیروت.

۵۹. ولاية الفقيه فی صحیحة عمر بن حنظلة، ۱۴۴ صفحه، چاپ بیروت.

۶۰. تصحیح کتاب «الالغاز» تألیف ابن هشام نحوی و تقریر اباحت خارج استاد، توسط برخی از شاگردان فاضل ایشان به رشته تحریر درآمده است

بر این ها باید شماری کتاب که زیر نظر معظم له نوشته شده است، افزود و از جمله:

الاستخبارات و الامن فی الاسلام تألیف شیخ علی دهموشسید جعفر مرتضی، همچنین به نوشتن دهها مقاله در موضوعات مختلف عقیدتی، تاریخی و... در جراید معتبر اقدام کرده اند که از آن جمله است:

تراثنا، ش ۲، ص ۲۷۷ و ش ۲۱ ص ۱۲۱ و ش ۳۰ و ۳۱. المنطلق ش ۱۰۴ ص ۲۳ و ش ۵۷. رساله الثقلین، کیهان اندیشه، ش ۲، ص ۲۹. کوثر، (ماهنامه ویژه غدیر، ش ۲)

در روزهایی که به نگارش این مقاله مشغول بودم، با کمال تأسف با خبر شدم که صهیونیست ها با حمله به جنوب لبنان «ضاحیه و عبثا الجبل» را بمب باران کردند که

بسیاری از کتابهای نفیس خطی و آثار دیگر استاد، در آتش طلم متجاوزان سوخت.

با دعا برای توفیق روزافزون علامه سیدجعفر مرتضی از دادار به آرزو می خواهم پاداش نیک این نویسنده متتبع را به بهترین وجه عطا نماید. و در تکمیل دیگر آثار با همان روشن و شیوه متقن پسندیده عالمانه یاریش دهد زیرا در چننه دانش او بیش از آنچه تاکنون عرضه کرده است وجود دارد.

فرزندان

حضرت استاد باکریمه علامه شیخ حسن العسیلی وصلت کرد و حاصل ازدواج ایشان پنج پسر و شش دختر است که از پسران چهار تن از آنان راه مقدس پدر را برگزیده و در کسوت روحانیت اند و دو تن از دامادهای ایشان نیز روحانی هستند و آن دو عبارتند از:

شیخ حاتم اسماعیل

شیخ ابراهیم سباعی در سال ۱۳۸۰ ش. مسئولان وقت پژوهشکده حوزه و دانشگاه که اهمیت کارهای فرهنگی بی سرو صدای استاد را می شناختند مجلس نکوداشتی در قم برگزار کردند که جمعی از دانشمندان و ارادت ورزان و شاگردان باوفای استاد که از دیرباز با سیدجعفر مرتضی سوابق ممتد صحبت و لوازم عهد محبت داشتند در این مجلس شرکت کرده و سخنرانان درباره شخصیت، دانش و تواضع آن بزرگوار سخن ها گفتند و مقالاتی قرائت کردند.

دوست مشترک ما حضرت آقای رسول جعفریان - حفظه الله و رعاہ - که «یار غار» استاد بود و با ایشان معاشرتی طولانی داشت مجموعه مقالات نکوداشت را با عنوان «رویکرد الصحيح» به سیره رسول خدا(صلی الله علیه وآله) به دست چاپ سپرده است. گفتنی است که استاد، توسط برادران «کتاب سال ولایت» نیز به مناسبت تألیف کتاب «الصحيح» در سال جاری، مورد تشویق و تکریم قرار گرفت.

در حقیقت آنچه شد سپاس داشتی بود که دانشی دوستان ایرانی نسبت به سیره نگار موفق عصر ما ابراز کرد.

در خاتمه کلام سزاست که بار دیگر دست به دعا برداشته از خداوند کریم مسألت نماید عمر با برکت استاد و دیگر اساتید بزرگوار و اندیشمندان اسلامی و خدمتگزاران صمیم فرهنگ شیعی را به درازی آفتاب بلند گرداند تا نور وجودشان روشنی بخش محفل دانش دوستان باشد. و امثال آن گرامی را که مایه افتخار حوزه و زینت تاریخ علم و تاریخ شمرده خواهند شد، زیاد فرماید.

این کوتاه سخنی بود از زندگی نامه مالمال از تلاش و پویایی محقق که عمر گران مایه خود را صرف کاوش های کنجکاوانه و تحقیقات حقیقی در تاریخ و سیره نمود.

حکایت این همه گفتیم وهمچنان باقی است *** هنوز باز نکردیم دوری از طومار

از نگاه دیگران

حضرت آیت الله سید محمد سعید طباطبایی حکیم از او این گونه یاد کرده است:

«العلامة المحقق البحاثه حجة السلام والمسلمين سيد جعفر مرتضى دام تأييده...»

نویسنده مشهور علامه متتبع باقر شریف قرشی درباره او می نویسد:

«تابغه عصر، فخر بنی هاشم سیدنا المعظم السید جعفر مرتضى دامت برکاته».

علامه عالیقدر سید محمدحسین فضل الله نویسنده لبنانی طبق نقل مؤلف کتاب الفصیحة او را «شرف الدین عصر حاضر» معرفی کرده است.

علامه شیخ رضوان شراره و علامه شیخ حبیب کاظمی حدود پانزده سال قبل از علامه جلیل القدر حاج سید مرتضی عسکری، درباره علامه سید جعفر مرتضی می پرسند، ایشان می فرماید:

لا اعرف فی من يعاصرني محققاً مثله.

و نویسنده دانشمند آقای سید عباس علی موسوی می گوید:

عالم فاضل محقق مدقق عالج الكثير من الموضوعات الخلافية و حقق فيها... و سیدنا السید جعفر شعر ظریف... فقد كتب الكثير ما ينفع و يفيد و لا يزال يمارس هذه المهمة - و خصوصاً الدفاع عن المذهب - حتى يومنا هذا من سنة ۱۹۹۹م. [۹]

کتابنامه

اهل البيت (عليهم السلام) في آية التطهير برگزیدگان علمی، فرهنگی، هنری در جمهوری اسلامی ایران ۱۳۷۳ - ۱۳۵۸ به کوشش آقا شیخ محمد سعید نوری نشاط ۹۳۱ - ۹۳۰ رویکرد «الصحيح به سيره رسول خدا(صلى الله عليه وآله) (مجموعه مقالات نکوداشت آیت الله علامه سید جعفر مرتضی عاملی، جمعی از مؤلفان زیر نظر رسول جعفریان سیری در سیره نویسی و مروری بر احوال و آثار و پاره ای از سیره نویسان از دکتر سید محمدباقر حجتی ۲۴۵ - ۲۴۳ الحقیبه (مقدمه استاد) مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم

دراسات في علامات الظهور و الجزيرة الخضراء خلف سید جعفر مرتضی عاملی منتدی جبل عامل الاسلامی قم علماء ثغور الاسلام في لبنان سید عباس علی موسوی، دار المرتضی بیروت، ج ۱، ص ۹۷ ظلامه ابی طالب (علیه السلام) تاریخ و دراسة سید جعفر مرتضی عاملی مرکز الاسلامی للدراسات الفصیحة محاکمه کتات هوامش نقدیه محمد مرتضی

منابع تاریخ اسلام رسول جعفریان ۲۸۱ - ۲۷۸

کتابشناسی تاریخ اسلام، محمد نوری / قاسم خانجانی کتابنامه ائمه اطهار (علیهم السلام)، ناصرالدین انصاری بوستان کتاب، دفتر تبلیغات

تحولات نشر کتاب در دهه ۷۰، تهیه و تدوین محمد رنجبرآینه پژوهش سال اول، ش ۱۵ اسفند ۱۳۶۹، ص ۶۰.

پی نوشت‌ها:

- [۱]. نک: الحقیبه، ص ۲۵۱.
- [۲]. اسامی شخصیت‌های علمی این خانواده در کتابچه‌های که به شرح حال علامه جعفر مرتضی اختصاص داده‌ایم، آمده است.
- [۳]. حضرات آیات: سید مهدی روحانی، میرزا علی احمدی میانجی و...
- [۴]. دراسة فی علامات الظهور و الجزیره الخضراء، ص ۹، ۱۵.
- [۵]. اهل البيت(عليهم السلام) فی آیه التطهير، ص ۵ و ۶.
- [۶]. نک: ظلامه ابی‌طالب(عليه السلام)، ص ۵.
- [۷]. فاطمه(عليها السلام) در آئینه کتاب، ص ۱۲۷.
- [۸]. نک: غدیر در آئینه کتاب، ص ۲۷۶.
- [۹]. علماء ثغور الاسلام، ج ۱، ص ۹۷.